

EBÜ BEKİR et-TAMESTÂNÎ

kuldan Allah'a doğru mu gittiği, yoksa Allah'tan kula doğru mu geldiği meselesine Ebü Bekir, "Yol O'nundur, bunun için O'nusuz O'na yol yoktur" tesbitiyle açıklık getirmiştir. Bu tesbitiyle de kişinin kâmil insan olmasında kendi gayret ve çabasının rolü olmakla birlikte esas unsurun Allah'ın lutuf ve ihsanı olduğuna işaret etmiştir.

Ebü Bekir et-Tamestânî'nin, "Ölüm âhiretin kapısıdır ve oradan girmeden vuslat gerçekleşmez" sözü, sonraki yüzyıllarda Mevlânâ'da "şeb-i arûs" tabirinde ifadesini bulacak olan anlayışın temelini teşkil etmiştir. Nefsini öldürerek gerçeği bulan kişi, dünyada hayatının sona ermesiyle gerçek sevgilisine kavuşacaktır. Onun için Tamestânî, "Kalbin hayatı nefsin ölümündedir" demiştir (Sülemî, s. 471, 472).

Onun, "Tasavvuf bir harekettir, sükûnun olduğu yerde tasavvuf yoktur" şeklindeki tarifi bütün tasavvuf klasiklerinde yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 471-474; Ebü Nuaym, *Hilye*, X, 382; Kuşeyrî, *er-Risâle* (Uludağ), s. 133, 247, 371, 413, 418; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ* (nşr. R. A. Nicholson), Leiden 1905-1907, II, 257; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 41; İbnü'l-Mülâkkın, *Tabakâtü'l-evliyâ*, s. 353-354; Câmî, *Nefehât*, s. 190; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 237-238; Şa'rânî, *Tabakât*, I, 121-122; Münâvî, *Kevâkib*, II, 16-17; Herevî, *Tabakât*, s. 514; Arûsî, *Netâ'icü'l-efkârü'l-kudsiyye*, Dımaşk, ts., II, 8-9.

MUSTAFA BİLGİN

EBÜ BEKİR ez-ZÜBEYDÎ

(bk. ZÜBEYDÎ, Ebü Bekir).

EBÜ BEKR-i TİHRÂNÎ

(أبو بكر تهرانی)

(IX./XV. yüzyıl)

Akkoyunlular tarihine dair yazdığı *Kitâb-ı Diyarbekriyye* adlı eseriyle tanınan münşî ve tarihçi (bk. KİTÂB-ı DİYARBEKRİYYE).

EBÜ BEKRE

(أبو بكر)

Ebü Bekre Nüfey'
b. Mesrûh es-Sekafî
(ö. 51/671 [?])

Sahâbî.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Vâsıt yakınlarındaki Zendeved şehrinde olan annesi Sümeyye'nin İran kısrâsı tarafından Yemen Meliki Ebü'l-Hayr'a he-

diye edildiği, melikin de ülkesine dönerken Tâif'te hastalandığı sırada kendisini tedavi eden meşhur Arap tabibi Hâris b. Kelede'ye onu hediye ettiği bilinmektedir. Sümeyye, Hâris b. Kelede'nin kölesi Mesrûh ile evlendirilmiş ve bu evlikten Nüfey' dünyaya gelmiştir. Kaynakların birçoğunda Hâris b. Kelede'ye nisbet edilmesi onun kölesi olması sebebiyledir. Ebü Bekre'nin müslüman olduktan sonra Hâris b. Kelede'ye nisbet edilmediği reddetmesi de onun oğlu olmadığını göstermektedir (Zehebî, III, 6). Ziyâd b. Ebîh Nüfey'in anne bir kardeşidir.

Tâif Muhasarası'nda (8/630) müslümanlara katılacak hürlerin serbest, kölelerin hür olacağı ilân edilince Tâif Kalesi'nden kaçıp gelen yirmi üç köleden biri de Nüfey' idi. Kaleden aşağıya bekere (veya bekere) denen bir kuyu çıkırgı ile indiği için Hz. Peygamber kendisine "Ebü Bekre" diye iltifat etti ve o günden sonra hep bu künye ile anıldı. Hz. Peygamber'in emriyle İslâmiyet'i Amr b. Saîd b. Âs'tan öğrendi. Kız kardeşi Ezde'nin kocası olan ashâb-ı Suffe'den Utbe b. Gazvân Hz. Ömer devrinde Basra'ya vali tayin edilince Bahreyn'de bulunan Ebü Bekre'yi yanına aldırdı. Ebü Bekre burada uzun süre kaldığı için Basrî nisbiyle de anılır.

Ebü Bekre ve kardeşi Ziyâd b. Ebîh, iki kişiyle birlikte Mugîre b. Şu'be'nin zina yaptığını ileri sürdüler. Ancak Ziyâd'ın olayda gördüğü şahsı tam teşhis edemediğini söylemesi üzerine Mugîre b. Şu'be recm cezasından kurtuldu. Ebü Bekre ile diğer iki kişi ise iddialarını ispat edebilmek için yeterli sayıya (en az dört kişi) ulaşamadıklarından had cezasına çarptırıldılar. Bundan böyle şahitliklerinin kabul edilebilmesi için Mugîre hakkındaki bu iddiaları ile ilgili olarak tövbe etmeleri teklif edilince iki arkadaş bu isteği yerine getirdiği halde Ebü Bekre tövbe teklifini kabul etmedi. Kardeşi Ziyâd'ın gerek bu olaydaki tutumu, gerekse Muâviye'nin hilâfet mücadelesi sırasında Ebü Süfyan'ın oğluymuş gibi ona nisbet edilmeyi uygun görmesi sebebiyle onunla bir daha konuşmadı. Oğullarının kardeşi tarafından himaye edilip önemli mevkilere getirilmelerini de tasvip etmedi. Cemal Vak'ası'nda Hz. Âişe taraftarı iken Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadisi hatırlayarak geri çekildi ve tarafsız kalmayı tercih etti. Aynı gerekçe ile Siffin Savaşı'na da katılmadı.

Kırk çocuğu olduğu nakledilen Ebü Bekre, Hz. Peygamber'den 132 hadis ri-

vayet etmiştir. Bunlardan sekizi *Şahîh-ı hayr*'da bulunmakta, ayrıca beşi yalnız Buhârî'de, biri Müslim'in eserinde yer almaktadır. Rivayetlerinin tamamı *Kütüb-i Sitte*'nin diğer eserleriyle öteki hadis kitaplarında yer almış olup Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayetleriyle ilgili olarak Ebü Bekir b. Ali es-Somâî *Merviyâtü's-şahâbî Ebî Bekre fi Müsnedi'l-İmâm Ahmed* adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi, 1399/1979). Ebü Bekre'den oğulları Abdullah, Ubeydullah, Abdurrahman, Abdülaziz, Müslim, Merrâr ve torunu Bahr b. Merrâr ile Ebü Osman en-Nehdî, Hasan-ı Basrî, İbn Sîrîn ve daha başkaları rivayette bulunmuşlardır.

Ebü Bekre, kardeşi Ziyâd b. Ebîh'in valiliği zamanında 51 (671) veya 52 (672) yılında Basra'da vefat etti. Cenaze namazını sahâbî Ebü Berze el-Eslemî kıldırdı.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Megâzî", 56; a.mlf., *et-Târîhu'l-kebir*, VIII, 112-113; Vâkıdî, *el-Megâzî*, III, 931-932; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 485; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 15-16; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâş), s. 288-289; İbn Ebü Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 489; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, III, 567-569; Ebü Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım* (Hattîb), s. 101, 237-238; İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu fî-hûmi'l-eşer* (nşr. Ali Hasan), Kahire 1975, s. 401; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 154; İbnü'l-Esîr, *İcâdu'l-gâbe*, V, 354-355; VI, 38-39; a.mlf., *el-Kâmil*, III, 443; Zehebî, *A'lamü'n-nûbelâ*, III, 5-10; Fâsî, *el-İkdû's-şemîn*, Beyrut 1986, VII, 29-30; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, Kahire 1941, I, 418; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 571-572; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 469-470; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 275; M. Th. Houtsma, "Ebü Bekre", *İA*, IV, 14.

ASRİ ÇUBUKÇU

EBÜ BERZE

(أبو برزة)

Ebü Berze Nadle b. Ubeyd
b. el-Hâris el-Eslemî
(ö. 65/685 [?])

Sahâbî.

Künyesiyle meşhur olduğu için hem kendinin hem babasının adı hususunda ihtilâf edilmiştir. Adı Nadle iken Hz. Peygamber tarafından Abdullah olarak değiştirildiği veya adının Hâlid olduğu söylenmekte, babasının ise Amr, Âiz, Niyâr, Nadle, Ubeyd veya Abdullah diye bilindiği kaydedilmektedir. Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn ve daha birçok âlime göre ise adı ve soy seçeresi yukarıda gösterildiği şekildedir.

Ebû Berze ilk müslümanlar arasında sayılmaktadır. Hayber ve Mekke'nin fetih-i ile Huneyn Gazvesi'nde bulundu. Ayrıca yedi sekiz gazveye katıldı. Hz. Peygamber onunla Ebû Bekre arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurdu. Mekke fet-hedildiğinde ölüm cezasından kurtulmak için Kâbe'nin örtüsü altına sığınan Abdülüzâ b. Hatal'ı Hz. Peygamber'in izniyle onun öldürdüğü bilinmektedir. Hz. Peygamber'in vefatından sonraki dönemlerde Basra'ya yerleşti. Horasan fetihle-rine iştirak etti. Sıffin'de Hz. Ali tarafın-da yer aldı; onun Hâricîler'le yaptığı Neh-revan Savaşı'na ve Mühelleb b. Ebû Suf-re'nin Ezârika ile yaptığı savaşa katıldı. I. Mervân ve Abdullah b. Zübeyr dönem-lerinde müslümanlar arasında çıkan ihtilâflardan ve bu ihtilâfların yol açtığı üzücü olaylardan son derece etkilendi. Kendisi bu çekişmelerin dışında kaldığı gibi çevresindekileri de uzak tutmaya çalıştı. Bunca kargaşaya sebep oldukları için Kureyşliler'e karşı duyduğu kızgınlık-tan dolayı Allah katında mükâfat alma-yı umduğunu söylerdi. Hz. Hüseyin şehid edilip başı Yezîd b. Muâviye'ye getirildi-ğinde Ebû Berze orada bulunuyordu.

Ebû Berze'nin nerede öldüğü kesin olarak bilinmemektedir. Yezîd b. Muâvi-ye döneminde (680-683) Basra'da veya 60 (680) yılından önce yahut 64 (684) yı-lında vefat ettiğini söyleyenler bulundu-ğu gibi katıldığı savaşların birinde şehid düşerek Horasan'da, Merv'de, Herat'ta, Nîşâbur'da, Sicistan'la Herat arasındaki Mefâze'de öldüğünü ileri sürenler de var-dır. Fakat Buhârî onun Abdülmelik b. Mervân'ın hilâfetine kadar (65/685) ya-şadığına hükmetmiştir (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 447).

Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'den rivayetleri bulunan Ebû Berze kırk altı hadis nakletmiş, bunlardan on yedisi *Kütüb-i Sitt'e*'de, ikisi hem *Şahîh-i Buḥârî* hem de *Şahîh-i Müslim*'de, ayrıca ikisi Buhârî'de, ikisi Müslim'de yer almıştır. Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde tek-rarlarıyla birlikte kırk yedi hadisi bulun-maktadır. Kendisinden en çok rivayette bulunan oğlu Mugîre ile torunu Münye bint Ubeyd'den başka Ebû Osman en-Nehdî, Abdullah b. Büreyde, Hasan-ı Bas-rî, Abdullah b. Mutarrif gibi tâbiiler ona talebelik etmişlerdir.

Müsamahakâr bir insan olan Ebû Ber-ze dinde kolaylık göstermenin esas ol-duğunu söylerdi. Ahvaz'da Hâricîler'le savaştığı günlerde devesinin yularını tu-tarak namaz kılarken deve onu kibleye

doğru çekti, o da arkasından yürüdü. Bu davranışını ayıplayan bir Hâricî'ye Hz. Peygamber'in sohbetlerinde bizzat bu-lunduğunu, onunla birlikte savaşlara ka-tıldığını, kendisinden hep kolaylık gör-düğünü ve kendisinin de bu anlayışı be-nimsediğini söyledi (Buhârî, "Amel fi'ş-şalât", 11).

Ebû Berze fakirlere, yetimlere ve kim-sesiz kadınlara karşı son derece merha-metli davranır, onlara sabah akşam ye-mek vermeye çalışırdı. Çok ibadet eder, gece namazlarına aile fertlerini de kal-dırır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 419-426; Buhârî, "Amel fi'ş-şalât", 11; a.mlf., *et-Târîḥu'l-kebir*, VIII, 118; İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳât*, IV, 298-300; VII, 9, 366; Halîfe b. Hayyât, *et-Ṭabaḳât* (Zekkâr), I, 241, 441; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, III, 355; VIII, 499; İbn Hibbân, *es-Şikât*, III, 419-420; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 32-33; İbn Abdülber, *el-İstrâb*, IV, 24; Hatîb, *Târîḥu Bağdâd*, I, 182-183; İb-nü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V, 321-322; VI, 31-32; Nevevî, *Tehzîb*, II, 179; Zehebî, *A'lamü'n-nü-belâ*, III, 40-43; a.mlf., *Târîḥu'l-İslâm: sene 41-60*, s. 331-333; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 556-557; IV, 19; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 446-447; Zürkânî, *Şerḥu'l-Mevâhib*, Kahire 1329 — Beyrut 1393/1973, II, 314; Ziriklî, *el-A'lam*, VIII, 358.

SELMAN BAŞARAN

EBÜ BEYHES

(أبو بيهس)

Ebû Beyhes Heysam b. Câbir
(ö. 94/713)

Hâricîler'e bağlı
Beyhesiyye kolunun kurucusu
(bk. BEYHESİYYE).

EBÜ BİLÂL

(bk. MİRDÂS b. UDEYYE).

EBÜ BÜRDE,

Âmir b. Ebû Mûsâ

(bk. EŞ'ARÎ, Ebû Bürde).

EBÜ BÜRDE, Büreyd b. Abdullah

(أبو بردة بن عبد الله)

Ebû Bürde Büreyd b. Abdillâh
b. Ebî Bürde
b. Ebî Mûsâ el-Eş'arî el-Kûfî
(ö. 140/757 [?])

Muhaddis.

Dedesi Ebû Bürde el-Eş'arî Küfe ka-disıydı. Büyük dedesi ise meşhur sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş'arî'dir. Babası Abdullah b. Ebû Bürde, dedesi Ebû Bürde Âmir

b. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den hadis rivayet etmiştir. Ebû Bürde Küfe'de yetişti. De-desinden başka Hasan-ı Basrî ve Atâ b. Ebû Rebâh gibi tâbiilerden hadis öğren-di. Kendisinden Süfyan es-Sevrî, Abd-ullah b. Mübarek, Süfyan b. Uyeyne Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn vb. muhaddisler rivayet-te bulundular. Kendisinden en fazla ri-vayette bulunan öğrencisi Ebû Üsâme'dir. Hadis münekkitlerinden Yahyâ b. Maîn ve Ebû'l-Hasan el-İclî, İbn Adî gibi âlimler onun güvenilir bir muhaddis ol-duğunu söylemektedirler. Ancak Ahmed b. Hanbel, Ebû Hâtim er-Râzî ve Nesâî rivayetlerine önem vermemekte, özel-likle tek başına rivayet ettiği hadisler kabul görmemektedir. *Kütüb-i Sitt'e* mü-ellifleri ise onu *sadûk** bir râvi kabul ederek rivayetlerine eserlerinde yer ver-mişlerdir.

Ebû Bürde'nin vefat tarihi kesin ola-rak bilinmemekte, 140 (757) yılı civarın-da vefat ettiği sanılmaktadır.

Ebû Bürde'nin dedesinden, onun da babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den rivayet ettiği *Müsnedü Büreyd*, bir çeşit kırk hadis olup Dârekutnî tarafından tertip edilen bir cüzü Süleymaniye Kütüpha-nesi'nde *Kitâbü'l-Erba'în ve ğayruḥ* adlı bir mecmua içinde bulunmaktadır (Şehid Ali Paşa, nr. 541, vr. 136^a-174^b). Kırk ayrı konuya ayrılmış olan eserde bazan bir hadisin -metinleri de az çok farklılık arzeden- ondan fazla rivayeti zikredilmektedir. Tamamı sahih rivayet-lerden meydana gelen *Müsnedü Bü-reyd*'deki otuz yedi hadisin hem *Şahîh-i Buḥârî*'de hem de *Şahîh-i Müslim*'de yer alması onun muteber bir metin ol-duğunu göstermektedir. Eser İsmail Ba-bacan tarafından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek li-sans tezi olarak incelenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ b. Maîn, *et-Târîḥ*, II, 56; Buhârî, *et-Târîḥu'l-kebir*, II, 140; a.mlf., *et-Târîḥu's-şagîr*, II, 90; İclî, *es-Şikât*, s. 78; Ukaylî, *ed-Du'âfa*, I, 157-160; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, II, 426; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 166; İbn Adî, *el-Kâmil*, II, 495-496; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 50-51; Zehebî, *A'lamü'n-nü-belâ*, VI, 251-252; a.mlf., *Mizânü'l-îtidâl*, I, 305; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 431-432; a.mlf., *Lisânü'l-Mizân*, III, 263; a.mlf., *Hedyü's-sârî* (Hatîb), s. 412; Hazrecî, *Ḥulâşatü Tezḥîb*, s. 47.

M. YAŞAR KANDEMİR

EBÜ CA'FER el-AHVEL

(bk. ŞEYTÂNÜTTÂK).